

Таким образом, нарушения основного дихотомического конструкта в процессе освоения окружающего мира приводят к деформации всей картины Мира субъекта, а это не может не сказываться отрицательно и на его поведении. Следовательно, профилактику насилия начинать надо в самых нежных возрастах, необходимо разработать воспитательно-образовательные программы для работающих с самыми маленькими детьми. Программы, которые помогали бы родителям и воспитателям детских садов знакомить малышей с окружающим миром с учетом основного дихотомического конструкта.

Последнее. Человек – существо социальное, человеком его может сделать только общество. А пока наше общество больно, пока в нем звучат бесконечные призывы к борьбе и повсюду ищут врага, пока в нем царствует ханжество и лицемерие – никакой психологией спасти человека от насилия не удастся. В качестве печальной перспективы развития такого общества отсылаем читателей к статье колумбийского психолога Паласио Мигеля «Страна «Вечного насилия»: особенности самосознания колумбийской молодежи» [5].

ЛИТЕРАТУРА

1. Бажугина С. Система ценностно-смысловой структуры личности / С. Бажугина // Молодежь. Наука. Культура : [материалы V Международной научно-практической конференции]. – Салехард, 2013. – С. 230 – 235.
2. Бажугина С. Базові компоненти самосвідомості. Проблеми загальної психології: [зб. наукових праць Інституту психології Г. С. Костюка АПН України] / За ред. С. Д. Максименка. – К. : 2003. – Т. V. – Ч. 5. – С. 15 – 19.
3. Келли Дж. Теория личности. Психология личных конструктов / Дж. Келли. СПб. : Речь, 2000.
4. Начаджян А. Этнопсихология / А. Начаджян. – [2-е изд.]. – СПб. : Питер, 2004. – 381с.
5. Паласио Мигель – Страна «Вечного насилия»: особенности самосознания колумбийской молодежи / М. Паласио // Развитие личности . – 2003. – № 4. – С. 118 – 125.

Наталія Байдюк,

викладач,

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

ГЕНДЕРНЕ НАСИЛЬСТВО ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ У СИСТЕМІ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН

Стаття ставить за мету проаналізувати сутність та види гендерного насильства, а також шляхи його попередження у системі гендерних взаємин.

Nataliia Baidiuk

GENDER BASED VIOLENCE AND WAYS OF ITS PREVENTION IN THE SYSTEM OF GENDER RELATIONS

The article deals with the analysis of essence and types of gender violence and ways of its prevention in the system of gender relations.

Трансформаційні процеси, що відбуваються в усіх сферах українського суспільства, призводять до зміни системи усталених соціальних відносин, у тому числі, й гендерних, що відкриває можливості для їх оновленого відтворення. Взаємовідносини чоловіків та жінок – важливий фактор соціального розвитку, оскільки вони є двома найбільшими соціально-демографічними групами [6]. Сьогодні гендерні відносини – все ще доволі нова категорія наукового пізнання [7, с. 16]. У сучасній літературі, присвяченій гендерним проблемам, гендерні взаємини розглядаються як різновид соціальних відносин, подібно до класових, расових чи міжнаціональних, що пронизують усі сфери соціального життя.

Серед російських та вітчизняних науковців проблему гендерних відносин висвітлено у працях М. Арістової, Т. Бендас, О. Вороніної, Т. Говорун, В. Кагана, Г. Келлі, І. Кльоциної, І. Кона, Н. Коростильової, О. Кізь, О. Кікінежді, Н. Малкіної-Пих, С. Сулімової, Л. Штильової. Методологічні аспекти вивчення гендерних взаємин представлено у наукових дослідженнях І. Жеребкіної, В. Зайцева, О. Здравомислової, А. Ростової, Н. Пушкарьової, Г. Сіласте, А. Темкіної, Е. Ярскої-Смірної. Дослідники вказують на багатогранність, мінливість та складність системи гендерних відносин, характерними рисами якої є поляризація, диференціація позицій чоловіків та жінок як представників двох гендерних груп, явища нерівності, домінування, влади, підкорення [5, с. 121]. Разом з тим, такий негативний компонент гендерних взаємовідносин як гендерне насильство, досліджений недостатньо. **Мета** статті – проаналізувати явище гендерного насильства у системі гендерних відносин.

Гендерні відносини – це різні форми взаємозв'язків людей, як представників певної статі, що виникають у процесі їх спільної життєдіяльності [5, с. 8]. Дане явище стосується суспільства в цілому, постійно змінюється в залежності від соціальної, економічної, політичної, культурної ситуації у соціумі, формується завдяки завданням державної політики по відношенню до соціальних груп. На даному етапі

гендерні відносини сприймаються як сконструйовані відносини нерівності, у рамках яких чоловіки займають домінуючі позиції, що пов'язане з нерівністю можливостей, перевагою чоловіків у публічній сфері та витісненням жінок у приватну. При цьому сама приватна сфера є менш значимою та менш престижною [3]. Характер гендерних взаємин залежить від звичаїв та традицій, прийнятих у суспільстві [4, с. 8]. Особливості гендерних взаємин пов'язані з реалізацією можливостей для самореалізації особистості.

Визначення гендеру як соціального конструкту стало основою для методології розуміння соціокультурної детермінації гендерних відносин, що розглядаються як соціальний, історичний діалог. Ідея конструювання гендерних взаємин передбачає можливість їх зміни. Прихильники даної теорії критикують ідею сталості міжстатевих відносин: індивід, що здатен створити гендерні відносини, здатен їх змінити чи зруйнувати.

Найбільш гострим соціальним феноменом у сфері гендерних відносин залишається явище гендерного насильства, що здійснюється однією групою людей (або однією людиною) над іншою (або іншою людиною) на підставі статевої ознаки. Даний вид насильства є асиметричними: насильство в суспільстві по відношенню до жінок значно переважає, що вийшло за межі взаємин людей різної статі і набуло суспільної значущості, ним пронизано основні елементи соціальної структури: особистість, сім'ю, суспільство та державу, незалежно від рівня доходів та освіти жінок [1, с. 4].

Російська дослідниця гендерного насильства М. Арістова пропонує наступну класифікацію насильства по відношенню до жінок: традиційне, інституційне та соціально-особистісне. Форми насильства, що належать до першого класу, зазнають всі без виключення жінки за фактом належності до своєї статі. Ці форми охоплюють духовну та релігійну сфери, існуючі у суспільстві стереотипи та норми, що заохочують підкорення жінки смакам і потребам чоловіка. Другий вид містить форми насильства, які визначаються державним порядком та інституційно прийнятими законами і нормами країни проживання. Ці форми насильства стосуються жінок залежно від статусу, рівня освіти, майнового стану тощо. Третій вид включає форми насильства, що проявляють окремих чоловіком (або групою) по відношенню до окремої жінки (або групи) [1, с. 12]. Соціально-особистісне насильство набуває різних форм – від приниження та погроз до тяжких тілесних ушкоджень та примушення до статевого контакту [1, с. 26].

Традиційні форми насильства по відношенню до жінок з'явилися у суспільстві на дуже ранній стадії розвитку і найважче піддаються викориненню. У той час як інституційні форми насильства ліквідовуються за допомогою справедливих законів, розвитку інститутів, що забезпечують нагляд за дотриманням, а соціально-особистісне насильство карається у більшості цивілізованих країнах, то традиційні форми насильства формуються у сім'ї, яка є найбільш закритим та консервативним інститутом суспільства [1, с. 26–29].

Соціально-філософський аналіз насильства по відношенню до жінок показав, що воно проявляється у різних сферах: у сфері традицій та обрядів, закріплюючи уявлення про призначення кожної статі; у сфері моралі, що містить подвійний стандарт до відношенню до особистості та діяльності жінок і чоловіків; у сфері релігії, яка регламентує соціально-діяльнісні відмінності статей у сім'ї та суспільстві; у сфері влади та політики, формуючи гендерно-ієрархічний тип взаємовідносин; у сфері економіки, оскільки більшість жінок знаходиться у скрутних умовах виживання; у сфері культури, де домінує андроцентризм; продовжує відтворюватися суспільством при конструюванні гендеру та соціалізації особистості; є перешкодою для подальшого розвитку цивілізації [1, с. 12].

Негативний характер гендерного насильства визначає наступні наслідки для суспільства: призводить до зростання напруги між чоловіками і жінками, масових виступів та дестабілізації ситуації; до одностороннього розвитку суспільства, яке ставить чоловічі цінності та потреби вище жіночих, а також до невикористання інтелектуального потенціалу жіноцтва; негативно відображається не лише на жіночий, але й на чоловічій частині населення, висуваючи завищені вимоги до чоловіків у суспільному житті та практично відлучаючи їх від приватної сфери [1, с. 12]. Негативні процеси та явища, пов'язані з гендерним насильством, можуть бути класифіковані наступним чином: ті, що негативно впливають на жінок у цілому (дискримінація за ознакою статі, фемінізація бідності, використання жіночого тіла у якості товару тощо) та ті, що пов'язані з андроцентризмом та сексизмом (від перебільшення чоловічих досягнень через применшення усього жіночого до відвертого неприйняття жінок) [1, с. 22].

М. Арістова робить висновок про те, що лише гендерна рівність, яка прийде на зміну відносин домінування-підкорення, буде здатна відобразити взаємодоповнюючу систему соціальної взаємодії та управління, засновану на ненасильницьких, комунікативних принципах. Гендерне рівноправ'я – це дотримання рівності жінок і чоловіків як на правовому, так і на всіх інших рівнях соціального життя. Воно пов'язане з визнанням рівності самоцінності жіночої та чоловічої індивідуальності [1, с. 23]. Перехід від теорії ієрархії та підкорення до теорії горизонтальної взаємодії та толерантності засновується на ідеї соціальної справедливості та суверенітету. Для досягнення гендерної рівності та ліквідації гендерного насильства (або хоча б його послаблення) необхідно застосовувати гендерноорієнтовані соціальні технології у різних областях: політиці, економіці, освіті, психології, юриспруденції тощо. Ці технології повинні використовувати

ненасильницькі методи; бути гендерно чутливимита проаналізованими перед реалізацією на предмет наслідків застосування для кожної гендерної групи, виключати появу нових форм гендерних конфліктів або посилення вже існуючих [1, с. 13].

Цікавим прикладом є канадська політика нульової толерантності, сутність якої полягає у тому, що жоден з випадків насильства по відношенню до жінок не повинен залишатися без уваги і покарання і здійснюється у першу чергу, у таких секторах як соціальні служби, законодавство, зайнятість, освіта, ЗМІ, діяльність уряду [2]. Гендерне ненасилля – це важливий життєвий принцип, що має ідеологічний та етичний зміст, в основі якого лежить визнання цінності чоловічої і жіночої особистості, відмова від примушення як способу взаємодії між чоловіками та жінками, розв'язання гендерних конфліктів виключно ненасильницькими методами. Активний розвиток ненасильства сприятиме поступовому послабленню гендерних конфліктів [1, с. 23].

Толерантність постає як один з основних способів досягнення згоди та взаєморозуміння, соціальної гармонізації. Установка на толерантне ставлення передбачає готовність прийняти інших такими, як вони є, співчуття і співпереживання, прагнення до злагоди та розв'язання конфліктів ненасильницькими способами. Толерантність, як особистісна риса, виступає основою гармонізації відносин та відноситься до найважливіших цінностей гендерної рівності [8]. Основними критеріями толерантності у гендерному спілкуванні повинні стати: відмова від насилля та дискримінації; рівність та урахування інтересів іншого; усвідомлене ставлення до самого себе та протилежної статі; позитивні цілі спілкування; здатність зберігати внутрішню стійкість та рівновагу у складних, проблемних ситуаціях; повага до особистих прав і свобод, вияв взаєморозуміння до емоційного стану, повага до індивідуальних особливостей партнера [6; 8].

Таким чином, діяльність у напрямку попередження та подолання гендерного насильства у системі гендерних відносин повинна передбачати: гендерний аналіз соціально-статевих проблем та конфліктів, вивчення внутрішніх і зовнішніх факторів, що формують гендерні відносини, уміння здійснювати корекцію існуючої системи гендерних взаємин на засадах егалітаризму, партнерства, відмови від гендерної дискримінації та сексизму шляхом побудови гендерно-узгодженого спілкування та партнерської моделі взаємин. Метою цієї діяльності є зменшення кількості деструктивних явищ у системі гендерних відносин, самореалізація кожної особистості, незалежно від статі, побудова гармонійних гендерних взаємин, що засновані на взаємозамінності гендерних ролей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристова М. Компонент насилія в гендерних взаємодіях : соціально-філософський аналіз : автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра филос. наук : 09.00.11 «Социальная философия» / М. Аристова – М., 2009. – 44 с.
2. Забелина Т. Канада и проблема насилия в семье : Двадцать лет борьбы / Т. Забелина, Е. Исраелян, Н. Шведова // Вопросы ювенальной юстиции. – 2006. – № 4 – С. 15 – 18.
3. Здравомыслова Е. Социальное конструирование гендера / Е. Здравомыслова, А. Темкина // Социологический журнал. – 2000 – № 3 – 4. – С. 171 – 182.
4. Кікінежді О. Особливості гендерної соціалізації депривованого юнацтва : [навч. посіб.] / О. Кікінежді, О. Кізь. – К. : Богдан, 2004. – 174 с. – (Гендерна психологія).
5. Клецина И. Психология гендерных отношений : автореф. дис. на соискание науч. степени доктора психол. наук : 19.00.05 «Педагогическая и возрастная психология» / И. Клецина. – СПб., 2004. – 39 с.
6. Коростылева Н. Гендерный конфликт как разновидность социальных конфликтов : автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра филос. наук : 09.00.11 «Социальная философия» / Н. Н. Коростылева. – Воронеж, 1998 – 20 с.
7. Основи теорії гендеру : [навчальний посібник] / за ред. В. Агеєвої, Л. Кобелянської, М. Скорик – К. : «К.І.С.», 2004. – 536 с.
8. Саблина Н. Толерантность как способ гармонизации семейных отношений в России : автореф. дисс на соискание науч. степени канд. социол. наук : 22.00.04 «Социальная структура, социальные институты и процессы» / Н. Саблина. – Иркутск, 2006. – 18 с.